

СЕЛЕКЦІЯ

УДК 636.22/38

НАУКОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВІВЧАРСТВА ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

**Ю. В. Вдовиченко, Н. А. Кудрик,
П. Г. Жарук, Л. В. Жарук**
ascitsr_priemnaya@ukr.net

Інститут тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова
«Асканія-Нова» - Національний науковий селекційно-генетичний
центр з вівчарства
вул. Соборна, 1, смт Асканія-Нова, Чаплинський р-н,
Херсонська обл., 75230, Україна

Викладено характеристику вівчарства України, яке сьогодні задовольняє потреби населення в основних видах продукції лише на побутовому рівні і не є повноцінним учасником ринку, як об'єкт бізнесу.

Головною проблемою вівчарства залишається висока собівартість продукції вівчарства і, як наслідок, неприйнятна ринком ціна її реалізації.

Південний регіон України є основним з розведення овець. Тут нараховується 369,8 тис. голів, або 49,7% всього поголів'я України, в т. ч. у сільгосп підприємствах 82,9 тис. гол. При цьому, в Одеській області зосереджено 276,0 тис. голів, або 74,6% всього поголів'я регіону.

Базисом для подальшого розвитку вівчарства південного регіону є племінна база, яка налічує 14,0 тис. племінних овець (52%), в т. ч. 9,4 тис. віццематок. Вони зосереджені у семи племінних заводах та п'яти племінних репродукторах.

Основними породами на півдні України є асканійська тонкорунна, асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною, асканійська каракульська та цигайська. Найчисельніша з них цигайська 192 тис., або 51,9%.

Подальший розвиток вівчарства можливо забезпечити шляхом його інтенсифікації, промислового виробництва ягнятину та молоді баранини і формуванням нових напрямів продуктивності – м'ясного та молочного.

Ключовим у цьому питанні є інтенсифікація виробництва продукції вівчарства з застосуванням сучасних промислових технологій, створення великих ферм з поголів'ям 600-800 і більше

вівцематок.

Положеннями розробленої Інститутом Програми розвитку галузі вівчарства України на 2012-2025 рр передбачено збільшення чисельності овець в господарствах усіх форм власності Південного регіону з 369,8 до 805,7 тис. гол, або у 2,2 рази.

Чисельність овець у сільгосппідприємствах заплановано збільшити у 2,6 рази з 84,4 тис. до 223,1 тис. голів; обсяги виробництва вовни в усіх категоріях господарств збільшаться з 1331 до 3244 тонн, або у 2,4 рази, а виробництва м'яса овець в регіоні зросте у 2,8 рази і становитиме 18128 тонн, проти 6546 тонн у 2016 р.

Ключові слова: вівчарство півдня України, стан галузі, племінна база, наукове забезпечення, перспективи розвитку.

THE SCIENTIFIC BASIS OF THE DEVELOPMENT OF SHEEP BREEDING OF SOUTHERN REGION OF UKRAINE

**YU. V. Vdovuchenko, N. A. Kudryk,
P. H. Zharuk, L. V. Zharuk**
ascitsr_priemnaya@ukr.net

Ascania Nova Institute of Animal Breeding in the Steppe Regions
named after M. F. Ivanov - National Scientific Selection-Genetics
Center for Sheep Breeding
1, Soborna Street, Askania Nova, Chaplynka district,
Kherson region, 75230, Ukraine

The characteristic of sheep-breeding in Ukraine is outlined. This branch today satisfies the needs of the population in the main types of products only at the household level and is not a full-fledged participant of the market as an object of business.

The main problem of sheep breeding is the high cost of production and, as a consequence, the price of its sale is unacceptable in the market.

The southern region of Ukraine is the main for the breeding of sheep. Here there are 369.8 thousand heads, or 49.7% of the total number of Ukrainian livestock of sheep, including 82.9 thousand in agricultural enterprises. At the same time, in the Odessa region 276.0 thousand head, or 74.6% of the total number of the region livestock are concentrated.

The basis for the further development of sheep breeding in the southern region is the tribal base with 14,0 thousand pedigree sheep

(52%), including 9,4 thousand ewes. This livestock is concentrated in seven breeding plants and five breeding reproducers.

The main breeds in the south of Ukraine are: Askanian fine-fleece, Askanian meat-wool with crossbred wool, Askanian Karakul and Tsigai. The most numerous of them is Tsigai - 192 thousand, or 51.9%.

Further development of sheep breeding can be ensured through its intensification, the industrial production of lamb and young mutton and the formation of new directions of productivity - meat and dairy.

The key in this question is the intensification of production of sheep breeding products using modern industrial technologies, the creation of large farms with a livestock of 600-800 or more ewes.

The programme of the Development of the Sheep Breeding Industry of Ukraine for 2012-2025, which was developed by the Institute, has been planned to increase the number of sheep in the farms of all forms of ownership in the Southern region from 369.8 to 805.7 thousand heads, or in 2.2 times.

The number of sheep in agricultural enterprises is planned to increase 2.6 times: from 84.4 thousand to 223.1 thousand heads; the volume of wool production in all categories of farms will increase from 1331 to 3244 tons, or 2.4 times, and the production of sheep meat in the region will increase 2.8 times to 18128 tons, compared to 6,546 tons in 2016.

Keywords: sheep breeding of the south of Ukraine, the state of the industry, the tribal base, scientific provision, development prospects.

НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ОВЦЕВОДСТВА ЮЖНОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ

**Ю. В. Вдовиченко, Н. А. Кудрик,
П. Г. Жарук, Л. В. Жарук**
ascitrs_priemnaya@ukr.net

Институт животноводства степных районов имени М. Ф. Иванова
«Аскания-Нова» - Национальный научный селекционно-
генетический центр по овцеводству
ул. Соборная, 1, пгт. Аскания-Нова, Чаплинский р-н,
Херсонская обл., 75230, Украина

Изложена характеристика овцеводства Украины. Данная отрасль сегодня удовлетворяет потребности населения в основных видах продукции только на бытовом уровне и не

является полноценным участником рынка, как объект бизнеса.

Главной проблемой овцеводства остается высокая себестоимость продукции и, как следствие, цена ее реализации неприемлема на рынке.

Южный регион Украины является основным по разведению овец. Здесь насчитывается 369,8 тыс. голов, или 49,7% всего поголовья Украины, в т. ч. в сельхозпредприятиях – 82,9 тыс. гол. При этом, в Одесской области сосредоточено 276,0 тыс. голов, или 74,6% всего поголовья региона.

Базисом для дальнейшего развития овцеводства южного региона является племенная база, насчитывающая 14,0 тыс. племенных овец (52%), в т. ч. 9,4 тыс. овцематок. Данное поголовье сосредоточено в семи племенных заводах и в пяти племенных репродукторах.

Основными породами на юге Украины являются: асканийская тонкорунная, асканийская мясо-шерстная с кроссбредной шерстью, асканийская каракульская и цигайская. Самая многочисленная из них цигайская – 192 тыс., или 51,9%.

Дальнейшее развитие овцеводства возможно обеспечить путем его интенсификации, промышленного производства ягнятины и молодой баранины и формированием новых направлений продуктивности - мясного и молочного.

Ключевым в этом вопросе является интенсификация производства продукции овцеводства с применением современных промышленных технологий, создание крупных ферм с поголовьем 600-800 и более овцематок.

Положениями разработанной Институтот Программы развития отрасли овцеводства Украины на 2012-2025 гг. предусмотрено увеличение численности овец в хозяйствах всех форм собственности Южного региона с 369,8 до 805,7 тыс. голов, или в 2,2 раза.

Численность овец в сельхозпредприятиях планируется увеличить в 2,6 раза: с 84,4 тыс. до 223,1 тыс. голов; объемы производства шерсти во всех категориях хозяйств увеличатся с 1331 до 3244 тонн, или в 2,4 раза, а производство мяса овец в регионе возрастет в 2,8 раза и составит 18128 тонн, против 6546 тонн в 2016 г.

Ключевые слова: овцеводство юга Украины, состояние отрасли, племенная база, научное обеспечение, перспективы развития.

Вівчарство – єдина галузь тваринництва, яка постачає різноманітну продукцію з цілющими властивостями: дієтичну ягнятину, молоду баранину, молоко, а також незамінну сировину –

вовну, овчини, смушки. Відомо, що вівчарство найменш енерговитратна галузь. Вівці, завдяки біологічній особливості, використовують пасовища з мінімальними витратами праці майже 8-9 місяців, тому їх доцільно розводити всюди. Використання вівцями малопродуктивних та важкодоступних пасовищ, а також відносно не великі витрати кормів при інтенсивній промисловій відгодівлі є основою формування їх конкурентноздатності.

Не слід обходити іншу проблему, пов'язану зі здоров'ям людства, текстильне волокно. Двадцять перше століття не дарма називають ерою науково-технічного прогресу. У текстильній промисловості синтетика, з чітко заданим переліком якостей і властивостей, активно витісняє натуральні матеріали. З 1990 року її частка у структурі світового виробництва текстильних волокон збільшилася з 40 до 57%, тоді, як волокон з вовни зменшилася з 3,7 до 1,7%. Але, навіть найбільш передові технології не зможуть надати штучним тканинам унікальних характеристик натуральної мериносової вовни. Люди навчилися клонувати овець, але не мериносову вовну, чудові властивості якої не в змозі замінити жоден існуючий матеріал.

Обсяг світового виробництва натуральних волокон складає близько 26,5 млн т, 74,2% яких припадає на частку бавовни, 7,2% – вовни і шовку, решта – на частку луб'яних волокон. Проте обсяг виробництва природних волокон знижується, що пов'язане з великою трудомісткістю їхнього одержання, із витісненням їх з посівних площ продовольчими сільськогосподарськими культурами, які дають більший прибуток.

Сьогодні вітчизняне вівчарство задовольняє потреби населення в основних видах продукції лише на побутовому рівні і не є повноцінним учасником ринку, як об'єкт бізнесу. Нові агропромислові формування надають перевагу виробництву рослинної продукції, нехтуючи виробництвом тваринницької, як складової продовольчої безпеки держави та здоров'я нації.

Разом з тим, виробництво продукції вівчарства в умовах глобального потепління та, як наслідок, виведення богарних земель з обробітку, може стати додатковим джерелом підвищення економічної ефективності аграрного сектору України, забезпечення потреб населення в продуктах харчування, легкої промисловості в незамінній природній сировині (вовна, смушки, овчини), а при певних умовах розвитку інфраструктури галузі – предметом експорту.

Сучасний стан вівчарства

Кризовий стан вівчарства обумовлений, перш за все, різким зниженням, свого часу, цін на вовну, через відсутність державного

замовлення та неспроможність вітчизняного покупця купувати дорогі вироби з вовни, що зменшило зацікавленість виробників у її виробництві.

Головною проблемою вівчарства залишається висока собівартість виробництва продукції вівчарства і, як наслідок, неприйнятна ринком ціна її реалізації. Вартість кормів, енергоносіїв, засобів механізації досягла світового рівня, а ціни на продукцію, які диктує ринок, залишаються мізерними.

До супутніх проблем слід віднести наступне:

1. Дрібнотоварне виробництво та відсутність в регіонах інфраструктури заготівлі та переробки продукції унеможливають формування необхідних для сучасного ринку партій продукції, їх підготовку та сертифікацію.

2. Висока індикативна ціна на живих овець затверджена наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України [1] визначає їх на рівні 1000-1200 доларів за голову, при цьому ставка вивізного мита у 2016 році становила 10% митної вартості продукції, висока вартість ветеринарно-діагностичних досліджень для отримання дозволу на вивіз [2].

3. Обмежена площа сільськогосподарських угідь, земельних ділянок під пасовища і сіножаті. Внаслідок розпаювання площі землі, призначені для пасовищ, власники та орендарі перетворюють у рілля.

Наслідком цих проблем є неповне використання вітчизняного та світового генетичного потенціалу овець перспективних (вовнового, м'ясного, молочного та багатоплідного) напрямів продуктивності; недостатнє селекційне, технологічне і технічне забезпечення галузі, особливо на невеликих фермах; нехтування вже розробленими методами і способами відтворення, вирощування здорового молодняка та інтенсивної відгодівлі ягнят.

Південний регіон України є основним з розведення овець. Тут нараховується 369,8 тис. голів, або 49,7% всього поголів'я України, в т. ч. у сільгосппідприємствах 82,9 тис. гол. (табл. 1). Через анексію території Автономної республіки Крим питома вага поголів'я овець півдня України суттєво знизилась, ще п'ять років тому вона сягала 72,8%. При цьому, в Одеській області зосереджено 276,0 тис. голів, або 74,6% всього поголів'я овець південного регіону.

Базисом для подальшого розвитку будь-якої підгалузі тваринництва є племінні тварини. Не є винятком і вівчарство, племінна база якого налічує 37 суб'єктів племінної справи з поголів'ям овець

Таблиця 1. поголів'я овець в усіх категоріях господарств (на 1 січня; тис. голів)

Регіон	1991	2001	2006	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	7896,2	963,1	875,2	1100,5	1093,2	1073,4	1066,7	785,5	743,9
у т. ч. в сільгосп- підприємствах	7164,1	412,4	268,8	294,9	285,8	260,4	243,7	200,8	181,4
АР Крим	1019,5	175,4	154,3	347,9	284,8	219,6	207,3
Запорізька	725,1	41,4	17,0	27,7	24,0	28,6	30,8	33,5	31,4
Миколаївська	390,3	36,7	18,9	30,7	30,3	29,7	33,3	32,7	32,6
Одеська	769,6	306,1	343,8	355,2	323,3	319,0	316,9	293,9	276,0
Херсонська	897,8	80,6	33,6	40,0	40,2	36,1	34,3	33,0	29,8
Всього по Півдню	3802,3	640,2	567,6	801,5	702,6	633	622,6	393,1	369,8
У % до загально- державного	48,2	66,5	64,9	72,8	64,3	59,0	58,4	50,0	49,7

26,7 тис., в т.ч. вівцематок – 18,4 тис. гол.

У південному регіоні розміщено 14,0 тис. племінних овець (52%) і в т. ч. 9,4 тис. вівцематок. Вони зосереджені у семи племінних заводах та п'яти племінних репродукторах (табл. 2).

Виходячи з визначення, що селекція – наука про створення нових і поліпшенні існуючих порід тварин, сортів рослин, штамів мікроорганізмів, а племінна робота у тваринництві – система заходів, спрямованих на поліпшення спадкових якостей с.-г. тварин, підвищення їх породності і продуктивності, необхідно і надалі забезпечити ієрархічний принцип її побудови. На вершині піраміди будуть племінні заводи в яких здійснюється весь комплекс заходів організаційних та селекційних:

- проведення поглибленої селекції, яка забезпечує вдосконалення племінних і продуктивних якостей стада, подальший розвиток цінних особливостей, підтримання оптимальної генеалогічної структури стада, створення видатних тварин – як рушійної сили селекційного процесу;

- одержання і вирощування висококласного племінного молодняку для власного поповнення стада та реалізації;

- використання оцінених баранів-плідників для якісного поліпшення товарних стад шляхом реалізації спермопродукції.

Племрепродуктор – суб'єкт племінної справи завданням якого є та вирощування племінних ярок для реалізації одержання, одержаних від баранів-плідників з племінних заводів. Суб'єкти цієї категорії можуть бути дочірніми господарствами окремих племзаводів, або комплектуватися плідниками з різних за визначеною схемою.

Основними породами на півдні України є асканійська тонкорунна, асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною, асканійська каракульська та цигайська (табл. 3). Найчисельніша з них цигайська 192 тис., або 51,9%.

Всі породи тривалий час розводять у південних областях, тому тварини пристосовані до кліматичних особливостей цієї зони і придатні для виробництва різних видів продукції - м'яса, вовни та молока.

Цигайська порода

Цигайські вівці – стародавня порода, місцем походження якої вважається південно-східна Європа, на території України розповсюдились в першій половині XIX століття. За півторастолітній період еволюції в умовах півдня України акумулювали в собі високу адаптаційну здатність при розведенні в різних природно-кліматичних та економічних умовах.

Таблиця 2. Суб'єкти племінної справи у вівчарстві південного регіону України станом на 01.01.2016 р.

Суб'єкт	Статус	Поголів'я, гол			Вихід ягнят, %
		всього	барани	вівцематки	
Асканійська м'ясо-вовнова порода з кросбредною вовною					
ДП "ДГ ІТСР "Асканія-Нова" - ННСГЦВ Херсонської обл.	ПЗ*	1031	122	608	134
ДП "ДГ"Маркеєво" НААН Херсонської області	ПЗ	530	28	372	120
ТОВ "Агро-Співдружність" Херсонської області	ПР**	618	12	411	101
СФГ "Нива" Одеської області	ПР	1821	40	1200	82
ДП ДГ "Комунар" Одеської області	ПР	637	25	340	95
ТОВ "Кара-Марін" Одеської області	ПР	679	26	443	110
Всього	6	5316	253	3374	
Асканійська тонкорунна порода					
ДП "ДГ ІТСР "Асканія-Нова" - ННСГЦВ Херсонської обл.	ПЗ	481	21	347	118
ДП ДГ "Асканійське" Асканійської ДСДС НААН Херсонської області	ПЗ	2320	94	1075	135
СФГ "Нива" Запорізької області	ПР	805	12	638	-
ПАТ "АПО "Красний чабан" Херсонської області	ПЗ	603	25	578	-
Всього	4	4209	152	2638	-
Асканійська каракульська порода					
ТОВ "ВКФ "Бородіно-А" Одеської області	ПЗ	3708	19	2753	79
ДП "ДГ"Маркеєво" ІТСР "Асканія-Нова"- ННСГЦВ Херсонської області	ПЗ	751	55	651	127
Всього	6	4459	74	3404	-
Разом	12	13984	479	9416	-
у тому числі ПЗ	7	9424	364	6384	-
ПР	5	4560	115	3032	-

*ПЗ – племінні заводи, ** ПР – племінні репродуктори

В структурі породи створено внутріпородні типи – приазовський м'ясо-вовновий та кримський вовново-м'ясний.

Приазовський тип овець створено в період з 1945-1964 рр. з застосуванням ввідного схрещування цигайських вівцематок і баранів-плідників породи ромні-марш, завезених з Англії у 1945-1948 рр.

Таблиця 3. Породний склад овець півдня України

Порода овець	Чисельність овець, на 01.01. 2016 р	
	тис. гол	%
Асканійська тонкорунна	64	17,3
Асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною	62	16,8
Цигайська	192	51,9
Асканійська каракульська	6,8	1,8
Інші породи	6	1,6
Безпородні помісі	39	10,5
Всього	369,8	100,0

Вівці цього типу характеризуються багатоплідністю, добрими м'ясними формами, скороспілістю і відгодівельною здатністю, довгою вовною та високою вовною продуктивністю.

Кримський тип створено на основі поєднання двох типів, які існували раніше на півдні України – болгарський і мазаївський. Удосконалення його здійснювалося методом чистопородного розведення і мало за мету збереження конституційної міцності, підвищення м'ясної продуктивності, поліпшення якості вовни та збереження її особливостей – пружності і жорсткості.

Сучасна популяція цигайських овець в Україні, в залежності від зони розведення та категорії господарств, характеризується значним коливанням ступеню розвитку та рівня продуктивності тварин. В нормальних умовах розведення вони мають такі середні показники: у баранів-плідників жива маса – 90-100 кг, настриг митої вовни – 4,5 кг, довжина вовни – 12,5 см; у вівцематок відповідно – 52-55 кг, 2,6 кг, і 9,0 см; у баранів-річняків – 45-50 кг, 2,5 кг і 11 см; ярок – 35-40 кг, 2,2 кг і 10 см.

Основний масив поголів'я цигайських овець знаходиться в Одеській області – 192 тис. із 220,0 тис, або 87,3% від їх загальної кількості. Одеська популяція характеризується високою генетичною різноманітністю. В її формуванні використані племінні ресурси

приазовського, кримського вовново-м'ясного, заволзького вовново-м'ясного, молдавського вовново-молочного з Республіки Молдова типів. Але найбільше використано племінного матеріалу приазовського м'ясо-вовнового типу. Лише в 1986-1990 рр. з племзаводу "Розовський" в господарства області завезено 2,5 тис. баранів і 7,5 тис. ярок.

Поліпшення овець цигайської породи протягом останніх двох десятиріч здійснювалося методом чистопородного розведення шляхом створення в племзаводах селекційного ядра і застосуванням індивідуального підбору, перевірки баранів-плідників і вівцематок за якістю потомків, спрямованого вирощування одержаного від них молодняку. Порода, завдяки високій адаптаційній здатності та універсальній продуктивності, найбільш чисельна в Україні.

У зв'язку з анексією Криму та частини території Донецької області в породі не залишилося жодного племінного господарства, тому, перед державними управлінськими структурами та вітчизняною наукою стоїть нагальн завдання - створення племінних стад цієї цінної породи для подальшого розмноження.

Асканійська м'ясо-вовнова порода овець з кросбредною вовною

Асканійську м'ясо-вовнову породу овець з кросбредною вовною апробовано у 2000 році з п'ятьма внутріпородними типам, а саме: асканійські кросбреди та асканійський тип чорноголових овець, одеський, буковинський і дніпропетровський типи.

На півдні України розводять овець кросбредного, чорноголового та одеського типів.

Асканійські кросбреди, яких апробовано в 1990 р., виведені шляхом ступінчатої синтетичної селекції на базі складного відтворювального схрещування асканійських тонкорунних і цигайських вівцематок з англійськими та аргентинськими баранами-плідниками породи лінкольн. Вони оптимально поєднують достоїнства трьох вихідних порід: величину та специфічні якості вовни лінкольнів, багатоплідність, величину та багатововновість асканійського мериноса, витривалість та пристосованість до місцевих умов цигайських овець. Середня жива маса асканійських кросбредних баранів-плідників – 123,4 кг, довжина вони – 19 см, настриг чистої вовни – 9,3 кг (макс. 12,8 кг) при виході чистого волокна 72%; вівцематок – відповідно 77 кг, 14,7 см, 5,6 кг (макс. 8,8 кг), 68%.

Характерною особливістю асканійських кросбредів заводського селекційного ядра є скороспілість та довгововновість при високих настригах вирівняної, чітко звивистої міцної (9-12,8 км розривної довжини), еластичної, шовковистої з люстровим блиском вовни знижено їтонини: по баранах – 37,6 мкм, вівцематках – 33,1 мкм, з

жиропотом світлих відтінків (співвідношення жиру та солей поту у баранів-плідників – 1:0,69).

Вівцематки характеризуються продуктивним довголіттям при середньому багатоплідді 145-148%, максимальному – 183,3% у семирічному віці.

Молочність вівцематок за 120 днів лактації – 201,3 кг (макс. 418,4 кг), виробництво м'яса на вівцематку становить 65-70 кг.

Асканійський тип чорноголових овець з кросбредною вовною апробовано в 1995 році. В основі його виведення – ступінчата синтетична селекція на базі складного відтворювального схрещування вівцематок цигайської породи з англійськими м'ясними баранами-плідниками – суффольками та оксфорданами з наступним “прилиттям крові” асканійських кросбредів.

Асканійські чорноголові вівці – великі, довго- та багатовонові, їм притаманні висока скороспілість і відмінно виражена м'ясність при позитивному взаємозв'язку м'ясної та вовнової продуктивності. Тулуб у них бочкоподібний, груди широкі та глибокі, індекси масивності, збитості та м'ясності характерні для овець м'ясних порід.

Середня жива маса баранів-плідників становить 136,8 кг (макс. 178 кг); вівцематок – 79,9 кг (макс. 132 кг), довжина і настриг чистої вовни – відповідно 18 і 14,4 см, 8,1 і 4,8 кг при виході чистого волокна 68-73%, багатоплідність – 150-162%, молочність за 120 днів лактації – 201,2 кг (макс. 339,7 кг), виробництво м'яса на вівцематку – 73-78 кг.

М'ясна скороспілість асканійських м'ясо-вовнових ягнят висока: жива маса у 4,5-місячному віці становить 37,1-38,2 кг, маса тушок 17,5-18,8 кг, забійний вихід – 48,4-50,4%, площа “м'язевого вічка” – 19,0-21,2 см² при оптимальному співвідношенні протеїну і жиру в м'якій частині туш(1:1), у 9,5-місячному віці – відповідно 47,9-49,3 кг, 23,0-26,8 кг, 50,7-54,3%, 22,7-25,6 см².

Асканійські м'ясо-вовнові вівці міцної конституції і високотехнологічні: спокійні, легко стрижуться, барани комолі, у вівцематок добре виражений материнський інстинкт. Вони чутливі до високого рівня годівлі та добре пристосовані до умов різних регіонів України, Росії, Білорусії, Молдови та інших країн Європи.

Завдяки широкому використанню асканійських м'ясо-вовнових баранів-плідників у різних регіонах України створено першу вітчизняну асканійську м'ясо-вовнову породу овець з виробництвом м'яса на вівцематку 50-65 кг і настригом чистої кросбредної вовни 3-5 кг.

Одеський тип нової породи створено в господарствах Одеської області в період 1980-2000 рр. шляхом поглинального схрещування цигайських вівцематок місцевої популяції з асканійськими кросбредними баранами. Вівці створеного типу характеризуються

міцною конституцією, доброю пристосованістю до місцевих кліматичних і кормових умов і вигідно відрізняються кращими продуктивними якостями. Вівцематки мають живу масу 65 кг, настриг чистої вовни – 3,12 кг, її довжина – 14,5 см, вихід чистого волокна – 63,5%. Баранів-плідників одеського типу широко використовують фермери.

Провідні племінні заводи породи знаходяться у ДП "ДГ ІТСР "Асканія-Нова" - ННСГЦВ Херсонської області

Асканійська тонкорунна порода. Виведена академіком М. Ф. Івановим за період 1925-1935 років на базі стада овець німецького колоніста Фальц-Фейна в Асканії-Нова шляхом схрещування місцевих мериносових вівцематок типів електорального, інфантадо та мазаївського і їх помісей з баранами американського рамбульє.

Завдяки своїм високим племінним і продуктивним якостям асканійська порода овець відіграла велику роль у створенні та розвитку тонкорунного вівчарства на Україні та за її межами. Більшості овець тонкорунних порід, що розводяться в країнах СНД, була "прилита кров" асканійських мериносів.

Асканійська тонкорунна порода комбінованого вовно-м'ясного напрямку продуктивності. Тварини цієї породи за конституційно-продуктивним типом вдало поєднують велику живу масу з задовільною скороспілістю та вовною продуктивністю, пристосовані до природно-економічних умов півдня України і добре оплачують корм продукцією.

З метою поліпшення якості вовни з 1980 р. в племзаводах було розпочато схрещування асканійських маток з австралійськими мериносовими баранами типу "стронг" з тониною вовни 60-58 якостей, частково "медіум" – 64 якості. У 1993 році масив поліпшених мериносів було апробовано і визнано як нове селекційне досягнення під назвою таврійський внутріпородний тип асканійської тонкорунної породи овець з чотирма лініями – 224, 7.67, 8.31 і 2533 при багатоплідності вівцематок 130-150%. Їх жива маса – 55,0- 59,4 кг, настриг митої вовни – 3,3-3,85 кг при довжині вовни 12-14 см і виході чистого волокна 51,1-56,3%. Кращі плідники мали настриг чистої вовни 10-13 кг при виході 60-65%, довжину вовни – 12-14 см. Середній настриг чистої вовни заводських стад збільшився на 0,8-1,2 кг і досягнув 3,3-3,6 кг, вихід чистого волокна – на 10-12%.

Основними напрямками племінної роботи з асканійською тонкорунною породою до 2020 року є удосконалення її методом лінійного розведення та створення нових генотипів з поліпшеними м'ясними якостями.

Провідні племінні заводи породи ДП "ДГ ІТСР "Асканія-Нова" - ННСГЦВ та ДП ДГ "Асканійське" Асканійської ДСДС НААН Херсонської області.

Асканійська каракульська порода овець

Породу овець апробовано і затверджено наказом Мінагрополітики України № 176/36 від 18 березня 2009 р. Селекційна структура породи - це три внутрішньопородні типи: асканійський породний тип багатоплідних каракульських овець чорного забарвлення, асканійський породний тип каракульських овець сірого забарвлення, буковинський тип каракульських овець.

Виведено асканійський породний тип багатоплідних каракульських овець в Інституті тваринництва степових районів "Асканія-Нова" за період з 1934 по 1970 рр. шляхом відтворювального схрещування овець каракульської та романовської порід і апробовано в 1971 році. Він став основою нової асканійської каракульської породи.

Вівці асканійського породного типу чорного забарвлення характеризуються міцною конституцією, високою багатоплідністю (167-204%), великою живою масою (барани-плідники – 89-96 кг, вівцематки – 57-63 кг, ягнята при народженні – одинаки 5-7, двійнята 3,5-4,0, трійнята 3-3,5 кг), доброю пристосованістю до умов півдня України, досить високими смушковими якістьми звиходом смушків I сорту 89-93%. Для смушків, одержаних від ягнят багатоплідного каракулю характерні великі розміри: одинаків – 1748 см², двійнят - 1623 і трійнят - 1380 см², легкість міздрі і вкорочений волос, середні за шириною і довгі валькуваті завитки, шовковистий і блискучий волосяний покрив; вони відповідають вимогам стандарту на чистопородний каракуль. Настриг грубої немитої вовни баранів-плідників – 3,5-4,0 кг, вівцематок – 2,5-3,0 кг.

Висока молочність вівцематок за період підсису дає змогу вигодовувати по двоє ягнят з середньою живою масою до відлучення 25-28 кг, а також при забої ягнят на смушки одержувати від кожної вівцематки по 83-96 кг товарного молока, із якого виготовляють бринзу високої якості.

М'ясна продуктивність ягнят при відлученні свідчить про їх м'ясну скороспілість. Жива маса 4-місячних ягнят становить 27,1 кг, маса тушки – 12,7 кг, забійний вихід – 46,7%, вихід м'яса I сорту – 79,9%; 9-місячних – відповідно 38,2 кг, 19,0 кг, 50,0%, 80,5%.

Використання багатоплідних каракульських баранів асканійського породного типу на чистопородних каракульських матках підвищує багатоплідність у першому поколінні на 18,9% (з 100 до 118,9%), у другому – на 11,1% (з 118,9 до 130%) при збереженні високих якостей смушка.

Провідні племінні заводи породи ДП "ДГ ІТСП "Асканія-Нова" - ННСГЦВ Херсонської області та ТОВ "ВКФ "Бородіно-А" Одеської

області.

Перелічені породи і надалі залишаться основними на півдні України і будуть удосконалюватися за відповідними напрямками та стануть основою створення генотипів нових напрямів продуктивності.

Напрямок розвитку та шляхи його забезпечення

Подальший розвиток вівчарства можливо забезпечити шляхом його інтенсифікації, промислового виробництва ягнятини та молоді баранини, розширення та поліпшення якості племінної бази вітчизняних генотипів, створення нових за напрямками продуктивності – м'ясного та молочного.

Вирішенню проблем, які стримують розвиток вівчарства, могли б сприяти наступні заходи:

1. Удосконалення структури племінної бази вівчарства, виходячи з існуючої породної структури та перспектив розвитку галузі.

2. Формування державного замовлення на виробництво високоякісної племінної продукції суб'єктами племінної справи у вівчарстві.

3. Надання державної фінансової підтримки суб'єктам племінної справи для компенсації нормативних витрат до рівня беззбиткового виробництва.

4. Стимулювання створення великих (600-800 і більше вівцематок) вівчарських сільгоспприємств через відшкодування 50% витрат на вирощування для розширеного відтворення та закупівлю племінного молодняка.

5. Стимулювання експорту племінних овець вітчизняної селекції та м'ясного поголів'я через перегляд індикативних ціни на експорт племінних овець.

6. Закупівля по імпорту генетичного матеріалу спеціалізованих м'ясних та молочних порід та створення їх репродукторів.

7. Забезпечення в державних дослідних господарствах НААН належних умов для реалізації генетичного потенціалу вітчизняних м'ясо-вовнових та смушкових порід і типів з метою його підвищення методом чистопородної селекції.

8. Встановлення мінімальних цін на вовну, як незамінну природну сировину для легкої промисловості (сучасні ціни на вовну, окрім мериносової, нижчі від ціни за живу масу).

9. Залучення інвестицій для реконструкції існуючих об'єктів та створення відгодівельних майданчиків (модулів) з виробництва ягнятини і молоді баранини, інфраструктури для кормоприготування та переробки продукції.

10. Місцевим державним адміністраціям сприяти створенню та функціонуванню сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів, першочерговому виділенні земель під

кормову базу, докорінному поліпшенню громадських пасовищ для овець.

11. На державному у т.ч. і законодавчому рівнях необхідно вирішити наступне:

- розробити Державну програму селекції у тваринництві з метою розвитку племінної бази (сьогодні стоїть питання про її існування), передбачивши фінансування окремих напрямів селекційно-племінної роботи);

- розробити Програму розвитку тваринництва в умовах інтеграції до європейського ринку, яка б передбачала в 50% відшкодування будівництва виробничих об'єктів, придбання племінного матеріалу та вартості ветеринарних досліджень.

В сучасних умовах світового та вітчизняного ринку найліквіднішою є ягнятина і баранина, попит на яку із року в рік зростає, а також продукція, вироблена з молока. Вони є основним джерелом фінансових надходжень. Саме цей фактор свідчить, що в умовах сучасного світового та вітчизняного ринку перспективним напрямом розвитку галузі визначено виробництво ягнятину, баранини та молочних продуктів з овечого молока, зі збереженням якісних характеристик вовнової, смушкової та хутрової сировини.

Потенціал виробництва ягнятину і баранини визначається загальним станом галузі та наявним поголів'ям. Так, в Запорізькій, Миколаївській, Одеській та Херсонській областях зосереджено 49,7% наявних у державі овець. У сільгосп підприємствах цієї зони утримують 84,4 тис голів, від яких при фактичному виході 72 ягнати на 100 вівцематок можна отримати 36 тис ягнят, з них придатних для відгодівлі 18 тисяч, які забезпечать виробництво 360 тонн ягнятину у забійній вазі. Квота ЄС на баранину у 2016 році становила 500 тонн.

Разом з тим, зважаючи на більшу на півдні розораність земель, ніж в середньому по Україні, та велику завантаженість кормових угідь – 32,3 гол. на 100 га, проти 9,4 гол. по Україні, сподіватися на подальший розвиток вівчарства півдня на екстенсивній основі нема підстав (табл. 4). Пасовища у південному регіоні через посушливий клімат характеризуються низькою продуктивністю і не тривалою вегетацією рослин. Тому, в процесі виробництва вівчарської продукції необхідно використовувати орну землю, що на практиці не робиться через менший дохід на один гектар від реалізації тваринницької продукції, ніж від рослинницької.

Ключовим у вирішенні цього питання є інтенсифікація виробництва продукції через впровадження елементів промислового виробництва ягнятину та молоді баранини,

Таблиця 4. Поголів'я овець та щільність у розрахунку на 100 га с.-г. угідь

Регіон	Поголів'я овець на 01.01. 2016 р., тис. гол.	Площа сіль-госп-угідь, тис. га	В т.ч. природних кормових угідь		Розораність земель, %	Поголів'я овець на 100 га	
			тис. га	%		сіль-госп-угідь, гол.	кормових угідь, гол.
Україна	743,9	41596,4	7899,5	19,0	78	1,8	9,4
Запорізька	31,4	2246,6	301,3	13,4	85	1,4	10,4
Миколаївська	32,6	2009,3	271,7	13,5	85	1,6	12,0
Одеська	276,0	2593,6	405,3	15,6	80	10,6	68,1
Херсонська	29,8	1970,6	166,1	8,4	90	1,5	17,9
Всього по Півдню	369,8	8820,1	1144,4	13,0	84,6	4,2	32,3

створення великих ферм з поголів'ям 600-800 і більше вівцематок, які забезпечують більш ефективне використання трудових ресурсів та засобів механізації технологічних процесів.

При такому стані речей сьогодні на порядок денний поставлено питання селекційно-технологічного і організаційного забезпечення створення м'ясного вівчарства трьома можливими шляхами:

- створення чистопородних стад імпорتنих овець та їх адаптація до умов різних регіонів країни;
- створення нових зональних типів м'ясного напрямку продуктивності із використанням імпорتنих спеціалізованих порід;
- вдосконалення існуючих в регіоні м'ясо-вовнових порід і типів методом чистопородної селекції.

Для забезпечення процесу створення вівчарства м'ясного напрямку передбачено виконання комплексу заходів, зокрема:

- закупівля за імпортом племінного матеріалу овець (0,1 тис. баранів, 3,9 тис. ярок) порід вандей, суффольк, тексель, мериноландшафт;
- створення зональних племінних репродукторів і племзаводів овець м'ясних генотипів та мережі пунктів штучного осіменіння;
- створення на базі асканійського типу чорноголових овець асканійської м'ясо-вовнової породи нових вітчизняних генотипів м'ясних овець для розведення у південному регіоні;
- створення кріобанку сперми баранів імпорتنих порід м'ясного напрямку продуктивності та забезпечення заготівлі і використання глибокозамороженої сперми плідників у товарних стадах і племінних репродукторах;
- розроблення сучасної технології утримання і годівлі овець

нових спеціалізованих м'ясних генотипів овець;

- проведення породного переобліку овець в зонах розміщення м'ясного вівчарства з метою визначення поголів'я, придатного для відтворювального схрещування;

- створення масиву овець м'ясного напрямку продуктивності пород тексель, вандей, суффольк, дорпер тощо і їх помісей з іншими генотипами, до 90 тис. голів.

Слід відзначити, що підставою для використання імпорتنих генотипів м'ясного напрямку продуктивності є їх винятково висока скороспілість. Вони швидко ростуть і розвиваються, раніше набувають статевої зрілості та кондицій господарського використання. Цим вівцям притаманний особливий тип конституції та обміну речовин. Здатність давати більші прирости живої маси у молодому віці сполучається з ефективним використанням поживних речовин, інтенсивним їх відкладенням в організмі та, як наслідок, меншою загальною витратою корму на одиницю продукції.

Науковий супровід та методичне керівництво селекційним процесом у вівчарстві Південного регіону здійснює головна установа Інститут тваринництва степових районів імені М.Ф. Іванова «Асканія-Нова» – Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства, якою за останні роки створено і апробовано дві породи овець:

- асканійську м'ясо-вовнову з п'ятьма типами;
- асканійську каракульську з трьома зональними типами;
- високопродуктивні заводські типи, лінії і стада в асканійській тонкорунній, цигайській породах.

Розроблено:

- ресурсощадні технології органічного виробництва і первинної переробки продукції вівчарства та 12 національних стандартів на продукцію вівчарства та технологічні процеси її виробництва, які гармонізовані з вимогами ЄС;

- систему кормовиробництва з застосування кормових культур – інтродуцентів з дикої флори південного степу України;

- систему повноцінної годівлі овець;

- теоретично обґрунтовано рівень трансформації поживних речовин корму в продукцію овець різних статево-вікових груп;

- технологію кріоконсервації сперми баранів-плідників, методикку трансплантації ембріонів овець та метод тестування репродуктивного стану вівцематок за цитологією вагінальних мазків;

- систему оцінки і прогнозу селекційно-генетичних параметрів популяцій овець в середовищі СУБД (система управління базами даних);

- інформаційна бази даних для основних порід і типів овець;

- систему комплексної оцінки генетичної структури популяцій

овець різного напрямку продуктивності – дозволяє визначити особливості генофонду, оцінити рівень генетичної консолідації і диференціації племінних стад, а також специфіку мікроеволюційних процесів у них.

Впроваджено генетичну експертизу походження овець за генетичними системами маркерних генів.

Розроблено галузеві інструкції та інші матеріали, зокрема Програму розвитку галузі вівчарства України на 2012-2025 рр, яку затверджено Міністерством аграрної політики та продовольства України [3].

У Програмі відображено шляхи та напрями розвитку вівчарства України на 2016-2025 рр, та передбачено збільшення чисельності овець в господарствах усіх форм власності Південного регіону з 369,8 до 805,7 тис. гол, або у 2,2 рази (табл. 5).

Чисельність овець у сільськогосподарських підприємствах заплановано збільшити у 2,6 рази з 84,4 тис. до 223,1 тис. голів (табл. 6).

Обсяги виробництва вовни в усіх категоріях господарств намічено збільшити з 1331 до 3244 тонн, або у 2,4 рази (табл. 7).

Виробництва м'яса овець в усіх категоріях господарств завдяки збільшенню показників відтворення та вагових кондицій зросте у 2,8 рази і становитиме в абсолютних показниках 18128 тонн, проти 6546 тонн у 2016 р (табл. 8).

Реалізація будь-яких програмних положень не можлива без кадрового забезпечення. Сьогодні дуже актуальне питання підготовки професіональних кадрів, яких у вівчарстві не вистачає. Специфіка галузі потребує підготовлених чабанів, техніків штучного осіменіння, бонітерів овець, класувальників вовни, технологів тощо. Щорічну підготовку та перепідготовку цих кадрів та підвищення професійних навичок членів особистих селянських господарств проводить ДНЗ «Центр підвищення кваліфікації спеціалістів з виробництва продуктів вівчарства», з використанням наукової бази ІТСР «Асканія-Нова» - ННСГЦВ та його дослідного господарства.

Список використаної літератури

1. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 30.12.2004 р. № 452 «Про затвердження переліку мінімальних рівнів індикативних цін на деякі види продукції, що експортується з України у січні 2005 року»
2. Наказ міністерства аграрної політики та продовольства № 96 від 13.02.2013 р)
3. Програма розвитку галузі вівчарства України на 2016-2025 рр.

Таблиця 5. Прогноз чисельності овець в усіх категоріях господарств, тис. гол

Регіон	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Україна	866	928	1022	1097	1182	1273	1376	1439	1550
Запорізька	36,5	38	35,4	37,2	38	39,2	43,1	45,8	48,2
Миколаївська	36	38,2	40,4	42,4	44,4	48,3	53,3	56,5	62
Одеська	320,5	350,2	385,4	420	460	503	544,6	567,6	607
Херсонська	41	45	50,1	55,2	61,4	67,4	75,4	80,7	88,5
Всього по Півдню	434	471,4	511,3	554,8	603,8	657,9	716,4	750,6	805,7
У % до загально-державного	50,1	50,8	50,0	50,6	51,1	51,7	52,1	52,2	52,0

Таблиця 6. Прогноз чисельності овець у сільськогосподарських підприємствах, тис. голів

Регіон	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Україна	231,9	255,1	280,6	308,7	339,6	373,5	410,9	452	497,1
Запорізька	14,6	16	17,6	19,4	21,3	23,4	25,8	28,4	31,2
Миколаївська	9,2	10,2	11,2	12,3	13,5	14,9	16,4	18	19,8
Одеська	59,9	65,9	72,5	79,8	87,8	96,5	106,2	116,8	128,5
Херсонська	20,3	22,4	24,6	27,1	29,8	32,7	36	39,6	43,6
Всього по Півдню	104	114,5	125,9	138,6	152,4	167,5	184,4	202,8	223,1
У % до загально-державного	44,8	44,9	44,9	44,9	44,9	44,8	44,9	44,9	44,9

Таблиця 7. Прогноз виробництва вовни в усіх категоріях господарств, тонн

Регіон	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Україна	2683,9	2907,8	3266	3583,3	4050,2	4374,3	4732,3	4952,3	5422
Запорізька	126,5	132,9	126,2	135	144,2	148,8	163,6	173,8	186,1
Миколаївська	98,3	105,3	113,4	121,3	132,8	144,4	159,4	168,9	188,6
Одеська	1177,8	1299,2	1456,8	1617	1851,5	2024,6	2192	2284,6	2485,7
Херсонська	159,3	176,5	200,2	224,7	261,3	286,8	320,8	343,4	383,1
Всього по Півдню	1561,9	1713,9	1896,6	2098	2389,8	2604,6	2835,8	2970,7	3243,5
ч У% до загальнодержавного	58,2	58,9	58,1	58,5	59,0	59,5	59,9	60,0	59,8

Таблиця 8. Прогноз виробництва м'яса овець в усіх категоріях господарств, тонн

Регіон	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Україна	15017	16634	18941	20979	23303	25853	28759	30952	34242
Запорізька	642,2	691,2	665	720,9	759,1	806,3	912,2	996,6	1077,5
Миколаївська	633,4	694,9	758,9	821,7	886,9	993,5	1128,1	1229,4	1386
Одеська	5639,2	6370,1	7239,7	8139,6	9188,5	10347	11527	12351	13570
Херсонська	763,8	866,7	996,5	1132,7	1298,6	1468	1689,7	1859,3	2094,8
Всього по Півдню	7678,6	8622,9	9660,1	10815	12133	13615	15257	16436	18128
У % до загальнодержавного	51,1	51,8	51,0	51,6	52,1	52,7	53,1	53,1	52,9